

סימן נב - דילוגים בפסוקי דזמרה להספיק עמידה במנין

מבוא לסימן: קיצור עניין התפילה בציבור

א. מעלת התפילה בציבור

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ח עמוד א

מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון - אימתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפללין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא: כה אמר ה' בעת רצון עניתיך. רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהכא: הן אל כביר ולא ימאס, וכתוב: פדה בשלום נפשי מקרב - לי כי ברבים היו עמדי. תניא נמי הכי, רבי נתן אומר: מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר: הן אל כביר ולא ימאס, וכתוב: פדה בשלום נפשי מקרב - לי וגו'. אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור - מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם.

2. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ח עמוד א

אמר רבי אמי: אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו, שנאמר נשא לבבנו אל כפים. [איני? והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ויפתוהו בפייהם ובלשונום יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו, ואף על פי כן - והוא רחום יכפר עון וגו'. - לא קשיא: כאן - ביחיד, כאן - בצבור.

3. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ח הלכה א

תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור, ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבית הכנסת, וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע.

ב. האם חזרת הש"ץ נחשבת כתפילה בציבור

1. פניני הלכה תפילה ב המנין הערה 2

ב"א בוטשאטש נ"ב, סובר שהתפילה עם חזרת הש"ץ נחשבת כתפילה במנין, וכן דעת החת"ס. וכ"כ בכה"ח צ, סג, ויבי"א ב, ז, ונראה שכן דעת ר"פ. לעומת זאת דעת הפמ"ג א"א נב, א; קט, ד, וכך אפשר להבין מהרמ"א קט, ב, שעיקר תפילה במנין שעשרה יתפללו יחד בלחש. וכ"כ באג"מ או"ח ג, ט. וכך משמע לכאורה מהמ"ב צ, כח; נב, ו. אמנם בבית ברוך יט, לה, מסר עדות שהחפץ חיים עצמו היה נוהג להתפלל עם החזן כדי שלא ימתינו לו. לסיכום, טוב להשתדל להתפלל עם הציבור בלחש לצאת ידי כולם, אבל גם התפילה עם החזן נחשבת כתפילה בציבור לרוה"פ.

ג. האם תפילה בציבור היא דווקא כשמתחיל ממש עם הציבור

1. פניני הלכה תפילה ב המנין הערה 2

עוד יש לציין, שמשמע מהמ"ב סו, לה, שהמעלה הגדולה של תפילה בציבור הוא שיתחיל להתפלל עמידה עם הציבור ביחד (בבאו"ה קט, א, 'הנכנס', כתב על מי שאינו מתחיל בשווה עם הציבור, שאפשר ד"לאו תפילת ציבור גמורה מקרי", ובבאו"ה שאחריו כתב בשם הפמ"ג על המתחיל אחרי הציבור "ציבור זה גרע במקצת מאחריני, משום דבא באמצע"). אמנם ר"פ כתבו, שגם אם מקדים בכמה ברכות או מאחר בכמה ברכות נחשב כמתפלל במנין. וכ"כ ביבי"א ב, ז, עפ"י פר"ח ועוד. ועיין באשי ישראל ח, כ, והערה נא. ושם יב, ז-ט. עוד נחלקו האחרונים האם ששה שמתפללים יחד ויש עמהם עוד ארבעה התפללו, האם תפילתם נחשבת כתפילה במנין. ועיין באשי ישראל יב, ז, בהערות, מקורות מהאחרונים בזה. וביחו"ד ה, ז, מחשיבה כתפילה במנין, ובאג"מ או"ח א, כח, כתב שאינה כתפילה במנין, אלא שרשאים לומר דברים שבקדושה. הרי שלסיכום, ישנן מדרגות במעלת תפילה בציבור.

שלא לומר פסוקי דזמרה אחר עמידה אלא לדלג כפי הצורך

4. תשובות הגאונים החדשות - עמנואל (אופק) סימן קלז

מח. וששאלתם הנכנס בבית הכנסת ומצא ציבור שמתפללין ועדיין לא קרא פסוקי דזמרה מהו שיתפלל עם הצבור ואחר כך יאמר פסוקי דזמרה.

כך ראינו כשתקנו חכמים לא תקנו אלא פסוקי דזמרה קודם ואחר כך להתפלל כדרש ר' שמלאי (ברכות לב, א) לעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל. אבל שמענו מפי מר רב משה גאון ז"ל ששמע מרביתו שאם בא ורצה להתפלל עם הצבור מברך מהולל בתושבחות ואומ' הפרשה ראשונה (תהלה לדוד, תהלים קמה) ומדלג ואומ' הללו אל בקדשו (שם קנ) וחותרם וממהר ומתפלל עם הציבור. אבל לומ' [פסוקי] [דזמרה] אחר תפלה יש גנאי בדבר, ואם אין לו פנאי לעשות כמו שפירשנו אל יאמרם אחר תפלה.

5. סדר רב עמרם גאון סדר שני וחמישי

שאילו מן קמי רב נטרונאי גאון ז"ל, הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין ועדיין לא קרא פסוקי דזמרה, מהו שיעסוק עם הצבור בעסק שמצאם, כגון שמצאם בתחלת עסק פריסת שמע, ואחר שיסיים תפלתו יחזור ויזמר פסוקי דזמרה, והשיב כך,

כשתקנו חז"ל כך תקנו לומר פסוקי דזמרה אחר כך להתפלל. דדרש ר' שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה אחר כך יתפלל. ואם ראה צבור מתפללין, והם מתעכבין, כך שמענו בי מר רב משה גאון ז"ל ומרבתינו, שמברך מלך מהולל בתושבחות ואומר פרשה ראשונה ומדלג ואומר הללו אל בקדשו וחותרם, וממהר ומתפלל עם הצבור. אבל לומר פסוקי דזמרה אחר תפלה, יש גנאי בדבר לומר שבח אחר תפלה. **ואם אין לו פנאי כל עיקר אפילו לעשות כל מה שפירשנו, אל יאמר לאחר התפלה, שכשתקנו לא תקנום לאמרן לאחר תפלה אלא לפני.**

6. תשובות הגאונים - מוסאפיה (ליק) סימן מה

שאילו מן קמאי מר רב יהודאי גאון ריש מתיבתא ז"ל...

תוב שאילו מין קמיה מאן דקרי פסוקי דזמרה בתר דצלי צריך לברוכי לפנייהם או לא. ואמר לא צריך לברוכי שכבר נפטר באהבה רבה.

7. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף כג עמוד א ד"ה 'ותקינו'

וכתב רב עמרם גאון ז"ל שאם נכנס אדם לבית הכנסת ורואה שאם יתחיל לומר כל הפסוקים שלא יוכל להשלים ולהתפלל עם הצבור **שיאמר ברוך שאמר ומזמורים של תהלה לדוד בלבד וחותרם בו בברכת ישתבח** שאע"פ שהגאונים תקנו לומר מתהלה לדוד עד כל הנשמה **כיון שעיקר התקנה נראה שלא היתה אלא מפני המזמור של תהלה לדוד בלבד** שהרי אנו רואין שעל קריאת אותו המזמור בלבד אמרו שמובטח לו שהוא בן העוה"ב די לו בזה המזמור כדי שיאמר ק"ש והתפלה עם הצבור. ועוד אמר הרב נר"ו בשם רבותיו ז"ל שאם נכנס בשעה שמתחיל החזן יוצר ולא היה יכול לומר אפילו זה המזמור בלבד שיתחיל ק"ש וברכותיה ויתפלל עם הצבור ואח"כ יקרא פסוקי דזמרה עם הברכות שלפניהם ולאחריהם **שיותר טוב הוא שיתפלל עם הצבור שהתפלה רצויה ומקובלת לפני המקום** משיאמר המזמורים תחלה ולא יוכל להתפלל עם הצבור.

8. רא"ש מסכת ברכות פרק ה סימן ו

כתב רב עמרם ז"ל שאם נכנס אדם לבהכ"נ ורואה שאם יאמר כל אלו הפסוקים שלא יוכל להשלים ולהתפלל תפלתו עם הצבור שיאמר ברוך שאמר ומזמור של תהלה לדוד דאמרי' בפ"ק (דף ד) כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא **ואגב אותו מזמור תיקנו לומר עד סיום תהלים הלכך טוב הוא שידלג כדי שיקרא ק"ש ויתפלל עם הצבור.**

וכתבו בשם הרי"ף ז"ל שאמר בשם רבותיו ז"ל **שאם נכנס בשעה שש"ץ מתחיל יוצר ואין לו שהות לומר אפי' מזמור תהלה לדוד טוב הוא שיקרא ק"ש בברכותיה ויתפלל עם הצבור ואח"כ יקרא פסוקי דזמרה עם הברכות שלפניה ושל אחריה לפי שהתפלה רצויה ומקובלת עם הצבור.**

9. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד ב

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני? והאמר מר: הקורא הלל בכל יום - הרי זה מחרף ומגדף! - כי קאמרינן - בפסוקי דזמרה (רש"י: פסוקי דזמרה - שני מזמורים של הילולים הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו).

10. ספר מצוות גדול עשין סימן יט

אין לומר זמירות אחר תפילה... והכי אמר רבי משה גאון מי שאיחר לבא לבית הכנסת בבקר עד שאמרו זמירות יאמר ברוך שאמר ומדלג עד תהלה לדוד וגומר ומדלג עד הללוי - ה הללו א - ל בקדשו [ורבינו שלמה פירש (עי' שבת קיח, ב ד"ה פסוקי) **שצריך לומר גם הללוי - ה הללו את ה' מן השמים**] עד לשם תפירתך ומדלג עד ישתבח ומתפלל עם הציבור.

11. ספר מצוות קטן מצוה יא

שאלו מקמי רב נטרונאי גאון ריש מתיבתא מי שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין ועדיין לא קרא פסוקי דזמרה מהו שיתפלל עם הצבור ואחר כך יאמר פסוקי דזמרה, והשיב דאינו יכול כי כשתקנום קודם תפילה תקנום, אלא מברך ברוך שאמר עד מלך מהולל בתשבחות **ואח"כ יאמר הודו לה' קראו עד ויאמרו כל העם אמנו והלל לה'**, ואומר תהלה לדוד ומדלג, ואומר הללוי הללו אל בקדשו, וחותרם בישתבח, וממהר ומתפלל עם הצבור, ואינו אומר פסוקי דזמרה אחר התפילה כל עיקר.

12. ספר מצוות קטן, הגהות רבינו פרץ מצוה יא הגהה טו

והכי פסק רב משה גאון. צ"ע גבי הא דאמרינן (שבת דף קי"ח) יהי חלקי **מגומרי** ההלל משמע שר"ל **דצריך לומר גם הללוי הללו את ה' מן השמים.**

13. הגהות מיימוניות הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז הלכה יב אות נ

...ובתשובה מצאתי שרש"י היה אומר כל פסוקי דזמרה עד והלל לה' וכו' עד והוא רחום הסמוך לו ואז מדלג והוא רחום זה עד והוא רחום דתהלה לפי שאינה אלא ליקוטי פסוקים מה שבינתים וגומר מתהלה ואילך עד סוף דהיינו גמירת הלל דקאמר תלמודא...

14. ערוך השולחן אורח חיים סימן נב סעיף ב

עיקר פסוקי דזמרה לרש"י בשבת [ק"ח]: הוויין שני מזמורים הללו את ה' מן השמים והללו אל בקדשו ע"ש זהו דעת הסמ"ג והגמ"י ויש שכתבו דהעיקר הוא רק המזמור האחרון הללו אל בקדשו זהו דעת רב נטרונאי שהביא הטור והרי"ף והרמב"ם כתבו מתהלה לדוד עד כל הנשמה ומשמע דלדידהו כולהו שוין ומ"מ י"ל דגם הם מודים דבמקום שא"א לומר כולם כמו שיתבאר יש מהם שקודמים לאחרים.

15. שו"ת הרשב"א חלק ג סימן רפה

יחיד הנכנס לבית הכנסת... וקודם שיגיע היחיד לברוך שאמר, התחיל שליח צבור תפלת יוצר... **לדעת רבני צרפת ז"ל, יכול הוא להתפלל עם הצבור, ואח"כ חוזר לברוך שאמר, שתפלת הצבור חשובה. והגאונים ז"ל אמרו: כי לא נתקנו פסוקי דזמרה, רק לאמרן קודם תפלה ולא לאחר תפלה, ולפיכך, אם התפלל עם הצבור מעתה, אינו יכול לחזור ולומר פסוקי דזמרה עם הברכות; ולפיכך, לנכנס /נראה שצ"ל: הנכנס/ לבית הכנסת ורצה להתפלל עם הצבור, יברך ברכת /שמא צ"ל: ברכות/ ראשונות של פסוקי דזמרה, ויקצר בפסוקי דזמרה כמו שיוכל, ויאמר מזמור אחד או שנים, לפי מה שהוא יכול, ויברך ישתבח, ויתפלל עם הצבור.**

16. בית יוסף אורח חיים סימן נב

ומה שכתב רב נטרונאי ולא יאמר אותם אחר תפלה כל עיקר דהיינו דוקא בברכה לפנייהם ולאחריהם **אבל בלא ברכות יכול לאמרם ולואי דלימרינהו כוליה יומא...** ובעל האגור (סי' צה) רצה לומר דרב נטרונאי אינו חולק על ה"ר יונה דדוקא כשאמר מתחלה ברוך שאמר ותהלה וישתבח אז אין לומר הזמירות אחר התפלה אבל כשאין לו שהות לומר דבר אפשר דמודה שיאמרם אחר התפלה. ולישנא דרב נטרונאי דקאמר ולא יאמר אותם אחר התפלה כל עיקר דייק דלא כוותיה אלא ודאי טעמיה דרב נטרונאי משום דפסוקי דזמרה הוו סידור שבחי הקדוש ברוך הוא ואין לסדרם אלא קודם תפלה כדרש רבי שמלאי בפרק קמא דע"ז (ז): אבל אחר תפלה לא והיינו דוקא בברכה אבל שלא בברכה לית לן בה.

17. בית יוסף אורח חיים סימן נב

וכתוב בתשובות הרשב"א (ח"א סי' קפט וסי' תשנג ובמיוחסות סי' קצח) אנו נוהגים כדברי הגאונים שקבלתם תורה היא וכן כתב האגור בשמו **וכן ראוי לנהוג דכיון דספק במידי דברכות הוא יש לחוש דילמא קיימא לן כדברי הגאונים ונמצא מברך ברכה לבטלה.**

וכתב מהרי"א דלדברי כולם הברכות שאנו מברכין בבקר יכול לאמרם אחר תפלתו: והרשב"א (חי' ברכות יא: ד"ה השכים) נסתפק אם יכול לברך ברכת התורה אחר אהבה רבה מאחר שאמר שנופטר באהבה רבה מברכת התורה והנה לדעת רבותינו הצרפתים שכתבו שזו פוטרת כל היום מה שאין כן באהבה רבה יש לברך אותה עכ"ל...

18. ערוך השולחן אורח חיים סימן נב סעיף ה

אמנם דברי רבינו הב"י תמוהין דאין אפשר לומר שהגאון כונתו אברכות והא איהו מיירי שבירך ברוך שאמר וישתבח רק שקיצר בפסוקי דזמרה ועל זה כתב ולא יאמר אותם אחר התפלה כל עיקר כמבואר בטור הרי אין כונתו על הברכות שהרי כבר אמרם **אלא כונתו על המזמורים עצמם שלא יקראם אחר התפלה משום שלא נתקנו רק קודם התפלה** וכן ראיתי מי שפסק כן דאפילו התחיל מיוצר אור ולא אמר כלל פסוקי דזמרה קודם התפלה לא יאמר אח"כ אפילו בלא ברכות וכ"ש אם אמר ברוך שאמר וישתבח וקיצר בפסוקי דזמרה שלא ישלימם אחר התפלה כלל [ב"ח] דאחר התפלה לא יאות לומר זמירות והן אמת שבשם רבינו יונה הביא הטור שאם לא אמר פסוקי דזמרה כל עיקר יאמר אותן אחר התפלה בברכותיהן בברוך שאמר וישתבח כמו קודם התפלה ע"ש מיהו לא קי"ל כן ויש שרוצים לחלק בין לא אמרם כלל דאז אומרם בברכותיהן אחר התפלה ובין אמר מקצתן בברכותיהן דאז אין משלימן אחד התפלה כלל אפילו בלא ברכות [אגור ולהפרישה גם דעת הטור כן ע"ש] אך כבר נדחו דברים אלו [כמ"ש הב"י והב"ח] **ולדינא נראה דשב ואל תעשה עדיף ובפרט שי"א שאיסור גדול הוא לאומרם אחר התפלה שכן כתבו כמה מהראשונים** [עב"ח שכתב כן בשם סמ"ג ורמב"ן וליקוטי פרדס ע"ש וכן נראה דעת חכמי הקבלה ודו"ק]:

19. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נב סעיף א

אם בא לבהכ"נ ומצא צבור בסוף פסוקי דזמרה אומר: ברוך שאמר עד מהולל בתשבחות, ואח"כ: תהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה (תהילים קמה, א - כא; קטו, יח), ואח"כ: הללו את י"י מן השמים עד לבני ישראל עם קרובו הללויה (תהילים קמח, א - יד) ואח"כ: הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה (תהילים קנ, א - ז). הגה: ואם יש לו שהות יותר יאמר: הודו לה' קראו (דברי הימים א, טז, א - טו; תהילים צט, ה; ט) עד והוא רחום וידלג עד והוא רחום (תהילים עח, לח) שקודם אשרי כי בנתיים אינו רק פסוקים מליקטים (הגהות מיימוני פ"ד מה' תפלה). ואח"כ: ישתבח, ואח"כ: יוצר וק"ש וברכותיה, ויתפלל עם הצבור. ואם אין שהות כ"כ, ידלג גם מזמור הללו את י"י מן השמים (תהילים קמח, א - יד). הגה: אם עוד אין שהות, לא יאמר רק: ברוך שאמר, ותהלה לדוד וישתבח (הרא"ש והר"י פרק אין עומדין). ואם כבר התחילו הצבור יוצר, ואין שהות לומר פסוקי דזמרה אפי' בדילוג, יקרא ק"ש וברכותיה עם הציבור ויתפלל עמהם, ואחר כך יקרא כל פסוקי דזמרה בלא ברכה שלפניהם ולא של אחריהם. הגה: ומכל מקום יאמר כל הברכות שמחוייב לברך בבקר (כל בו וב"י בשם מהרי"א כמו שנתבאר סימן מ"ו ומ"ז).

20. ספר מגיד מישרים פרשת בהר סיני

אחר זה תשתדל לקום בחצי הלילה ולרחוץ בנקיות ולברך ברכת התורה ולעסוק במשניות עד עלות השחר. ואם תרצה להתנמנם קצת כשתגיע לעמוד השחר תישן מעט בעבור שלא תפסיד התפלה כי היא במקום הקרבות ואין לנו עתה זולת התפלה. ותקרא כל התפלה מראשה ועד סופה כסדר לא יחסר אפי' תיבה א' דהא כלה מיוסדת ע"ד הסוד ולא כאותם השוטי' שמדלגים התפלה בסב'

שינתם הרעה על משכבות' או להם שמקלקלים הצנורות וכמה כמה רעו' גורמין להם ולכל העול' סבת מניעת השפע לעולם הזה
בהיותם מקדימים המאוחר ומאחרים המוקדם לכן תהיה תמיד משכים לבית הכנסת ולהיות מעשרה ראשונים.

21. באר היטב סימן נב ס"ק א

המגיד הזהיר לבית יוסף לבוא לבית הכנסת בהשכמה כדי שיוכל להתפלל כסדר ולא בדילוג, כי העושה כן מהפך הצינורות. [סידור
האר"ן]. והרבה אנשי מעשה נוהגים להתפלל כסדר מטעם זה אפילו אם איחרו לבוא לבית הכנסת. אבל בתשובת חכם צבי ס"י לו
כתב שמה שכתב בספר הזוהר שיש להתפלל על הסדר היינו כשאנו מתפלל עם הציבור אבל אם איחר לבוא לבית הכנסת ובא
כשהציבור מתפללין כולי עלמא מודו דידלג כדי להתפלל עם הציבור ע"ש. וכ"פ הפרי חדש בס"י נו"ן ע"ש.

22. שערי תשובה סימן נב ס"ק א

...ואמנם כ"ז מיירי במתאחר אבל מי שדרכו להתפלל במתון ובכוונה ואף שבא בתחלת התפלה אין יכול להתפלל בשוה לא יועיל
להתפלל עמהם יחד כיון שהוא מתנהל לאט ובמתון ואם יתפלל עמהם בשוה יפסיד הכוונה מותר לו להתפלל על הסדר ויראה לכוין
שברכו וקדושה יאמר עמהם בין הפרקים ולא יעמוד באמצע הפרק וכל לבבות דורש ה'.

23. כף החיים סימן נב ס"ק א (בענין שטיבלך)

[סעיף א'] אם בא לבהכ"נ ומצא ציבור בסוף פסוקי דזמרא וכו' ופשוט דכ"ז הוא אינו אלא במקומות שאין מתפללים בציבור אלא
תפלה אחת בלבד. אבל במקומות שמתפללים בצבור אחת ושתיים וכו' צריך לילך להתפלל עם הציבור כדי שלא להפך הסדר שתיקנו
חז"ל...

24. כף החיים סימן נב ס"ק ב

ודע דבכל סדר התפלה שתיקנו חז"ל יש בהם סודות נעלמים ודברים נפלאים כמ"ש בשער הכוונות ועיין מש"ל ס"י כ"ה אות כ"ז וס"י
מ"ח אות א' בד"ה ודע הקדמה וכו' וע"כ צריך ליזהר מאד לומר כל סדר התפלה על הסדר ולא יחסר מהם שום דבר. וכן הזהיר
המגיד למרן ז"ל לבא לבהכ"נ בהשכמה כדי שיוכל להתפלל כסדר ולא בדילוג. כי העושה כן מהפך הצינורות. והב"ד א"ר אות ה'.
סו"ב אות א' באה"ט סק"א. **וכתב שם הסו"ב שראה הרבה גדולי ישראל שאף שמאחרין לפעמים לבא לבהכ"נ מתפללין כסדר
ולא בדילוג.** וכ"כ הבאה"ט שם. יפה ללב אות א'. ועיין פתה"ד שם שהאריך בזה והביא כמה פוסקים שס"ל הכי שאין לדלג יעו"ש
וכך דעתי ההדיוט נוטה וע"כ לא הארכתי בזה. ועיין רב פעלים ח"ב ס"י ד' מ"ש לקצר ואין דעתי נוחה בזה כידוע לידועי ח"ן וא"צ
להאריך. ועיין מש"ל ס"י כ"ה אות צ"ה שצריך לדקדק בכל מעשה המצות שיהיו כסדרן וכמשפטן אעפ"י כי אין אתנו יודע רמזיהם
וסודותיהם.

25. שו"ת רב פעלים חלק ב - אורח חיים סימן ד

שאלה. מי שבא לבית הכנסת וראה הציבור בזמירות, והוא רוצה שיעמוד בתפלת העמידה עמהם בשוה, ואם יתחיל לומר מפרשת
העקידה, א"א להשוות עמהם בעמידה, והוא רוצה לקצר באופן שלא יזיק הקיצור שלו ע"פ הסוד, בסדר ותיקון העולמות אשר
תיקנו וסדרו החכמי בתפלת שחרית, מתחלת פרשת העקידה עד הסוף, איך יעשה לדלג מה שאפשר לדלג, ויאמר אז כל
הדלוגים שדלג אחר גמר התפלה. גם עוד שואל אם יזדמן שהוא יוצא לדרך ונחפז לצאת, וצריך לקצר, איך יעשה...

תשובה. על שאלה הראשנה, יאמר תחלה לפיכך אנחנו חייבין וכו' עד פסוק שמע ישראל ובשכמל"ו, כי זה חיוב מאד ע"פ הסוד
לצורך התפלה, ונקרא ק"ש דקרבות, אח"כ יאמר יהי רצון מלפניך ה' או"א שתמחול וכו' ופרשת התמיד ופרשת הקטורת והברייתא
של הקטורת, ויסיים רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהיא, ואח"כ יאמר יהר"מ ה' או"א שיהיה שיח שפתותינו חשוב וכו' עד
פסוק ושחט אותו וכו', ואח"כ יאמר הודו לה' וכו' עד ובנביאי אל תריעו, אח"כ פסוק אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, ה' צבאות עמנו
וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו' אח"כ יאמר ה' מלך וכו' למנצח וכו' ברוך שאמר וכו' מזמור לתודה וכו' יהי כבוד וכו'
ואשרי יושבי בתיך/ביתך/ וכו' עד ואנחנו נברך יה וכו' אח"כ הללויה הללו אל בקדשו וכו' ויברך דוד עד כמו אבן במים עזים, אח"כ ה'
ימלוך לעולם ועד ב"פ, ה' מלכותיה קאים וכו' כי בא סוס וכו' כי לה' המלוכה וכו' ועלו מושיעים וכו' והיה ה' למלך וכו' וברכת ישתבח,
ויתחיל יוצר אור ומכאן לא ידלג כלום. ואחר התפלה יחזור ויאמר כל מה שדלג מן פרשת העקידה ואילך אחת לאחת, ופסוקים הודו
לה' קראו בשמו אף על פי שכבר אמר התחלתם, עתה יחזור לאומרם, ורק ברכות הזמירות שהם ברוך שאמר וישתבח לא יאמר
אותם פעם שנית כאשר אומר עתה המזמורי אשר דלג, ויאמר שירת הים ג"כ, וכן יעשה כאשר נחפז לצאת לדרך לקצר באופן זה
שכתבנו, ובזה יעלה בידו סדר תיקון תפלת השחר ע"פ הסוד כהוגן.

26. מור וקציעה סימן נב

...אבל על סדר התפלה, להקדים לעולם פסוקי דזמרה, אין להקפיד לגמרי בכה"ג, דתפלה [עם] הציבור פשיטא דעדיפא. ואל תחוש
לדברי המתחסדים האומרים מהפוך הצנורות. עמ"ש א"מ הגאון ז"ל [חכם צבי] סימן ל"ו).

27. משנה ברורה סימן נב ס"ק ב

בסוף פסד"ז - ר"ל אחר שיניח התפילין על ראשו יהיו עומדים הציבור בסוף פסוקי דזמרה ועיין בח"א שכתב דאם נתאחר לבוא יראה
עכ"פ לומר קודם שיתחיל להתפלל ברכת ענט"י ואלהי נשמה וברכת התורה [דאל"ה דעת הפר"ח באלהי נשמה שלא יאמר אחר
התפלה כי יצא בברכת מחיה המתים ועיין בסוף הסימן מה שכתבנו בזה ובבה"ת יש דיעות בזה בסימן מ"ז ס"ח אם לא למד מיד
אחר התפלה עי"ש ונטילת ידים לא ניתקן רק קודם התפלה].

28. משנה ברורה סימן נב ס"ק ו

ובתשובת משכנות יעקב האריך בזה והוכיח דברכת ב"ש וישתבח תקנה קדומה היא מימי התנאים וע"כ מוטב להתפלל ביחידי משידלג לגמרי ברכת ב"ש וישתבח. אך אם לא יצטרך לדלג לגמרי שיוכל לאמר ב"ש ואשרי וישתבח בעת שהחזן מאריך המלות מיוצר והלאה לכו"ע יעשה כן דעיקר קפידא הוא שיתפלל תפילת י"ח עם הצבור בלחש אך פשוט דכ"ז הוא בתנאי דע"ז לא יחסר מצות קריאת שמע כדין המבואר לקמן בסימן ס"א דלא דחינן מלקיים המצוה כתקונה בשביל תפלה בצבור.

29. משנה ברורה סימן נב ס"ק ז

אבל אם לא יגיע לתפלת צבור ש"ע אפילו אם יתחיל ביוצר אור לא יתחיל כלל לכו"ע רק יתפלל כסדר בלא הצבור ולא יתפלל הש"ע לבד עם הצבור דסמיכת גאולה לתפלה בשחרית עדיף מתפלה בצבור [ב"י וד"מ בסי' רל"ו].

30. שו"ת יחווה דעת חלק ה סימן ה

...בסיכום: מי שנתאחר לבוא לבית הכנסת, ומצא הצבור כשהם נמצאים בסוף הזמירות, ימהר להתעטף בציצית ולהניח תפילין, ויאמר ברכת אלהי נשמה, וברכות התורה, ויתחיל בברכת ברוך שאמר, ומזמור תהלה לדוד, ויסיים בברכת וישתבח. וימשיך מברכת יוצר אור והלאה כדי להתפלל בצבור. ואם עדיין אין סיפק בידו להשיג להתפלל שמונה עשרה עם הצבור, או עם תפלת החזרה של השליח צבור, ידלג לגמרי הזמירות, ויתחיל מברכת יוצר אור, כדי שיספיק להתפלל עם הצבור. ובסיום התפלה יאמר כל שאר ברכות השחר, וכן יאמר כל המזמורים שדילג, ולא יאמר ברוך שאמר וישתבח. ואם ירצה יאמר ברכות אלו בלי שם ומלכות +ואם יכול לומר כל המזמורים עם ברוך שאמר וישתבח לפני התפלה, ונשאר לו עוד קצת זמן, יאמר מסדר הקרבנות על פי מה שכתב בשו"ת רב פעלים חלק ב' (חלק אורח חיים סימן ד')...

31. ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע סימן נב - סעיף א

...ואף על פי שהמקובלים אומרים שאם מדלג הזמירות ואומרם לאחר התפלה הרי הוא כמהפך צינורות הקדושה, זהו רק לכתחלה, אבל כשעושה כן בדלית ברירה כדי להתפלל עם הצבור, אין בכך כלום. שמעלת התפלה בצבור נשגבה מאד, ודוחה אמירת הזמירות.

32. ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע סימן נב - הערות אות א

...אולם למעשה אין לנו לזוז מדברי הפוסקים. וכמו שכתב במאמר מרדכי (סימן נב), שאף על פי שהבאר היטב כתב שאנשי מעשה מתפללים כסדר אפילו אם על ידי כך יפסידו התפלה בצבור, מכל מקום זהו רק לנוהגים בכל דבריהם על פי הזוהר והאר"י ז"ל, אבל אנו אין לנו בזה אלא דברי מרן השלחן ערוך...

33. ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע סימן נב - הערות אות א

וכל זה כדי שיספיק להתפלל בצבור, ואפילו אם יאמר תפלת העמידה שלו עם חזרת השליח צבור מלה במלה חשיב נמי תפלה בצבור. וכמו שכתב הגאון מבוטשאטש בספר אשל אברהם (סימן נב) שאין ספק שהמתפלל עם חזרת השליח צבור, הרי זו תפלה בצבור ממש. וכן כתב הגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק (סימן כ' ענף ב' בתחלתו). וכן דעת הגאון החזון איש הובא בספר בית ברוך חלק א' (עמוד קיא). וכן הוא בשו"ת יביע אומר חלק ב' (חלק אורח חיים סימן ז). וכן כתב בשו"ת בית אבי חלק ג' (סימן כד אות ט). ע"ש.

34. פניני הלכה תפילה יד הערה 8

סיכום הסוגיה: לתר"י, רא"ש וטור, כדי להתפלל במניין מוטב לדלג על כל פסוקי דזמרה וברכותיה. ולמרות שאחר התפילה לא יוכל לומר את ברכות פסוד"ז, עדיף להתפלל כתקנת חכמים במניין, שתפילת הרבים מתקבלת בוודאות. ואילו אמירת פסוקי דזמרה יסודה ממנהג טוב שנהגו ישראל, ואף שתקנו להם ברכות, אין הם עיקר התפילה כברכות ק"ש ועמידה... וכן פסקו שו"ע נב, א, רמ"א, קצו"ש יד, ז, וכן פסק בשערי תפילה לר"י רקח על פי צ"א פוסקים.

לעומת זאת, רבים מן המקובלים כתבו עפ"י הזוהר, שיש להקפיד מאוד על שמירת סדר התפילה, שרמוזים בו סודות גדולים, וכל המשנה את סידרם מהפך את צינורות השפע הבאים על ידי התפילה. ולכן גם המאחר לא ידלג על שום קטע מן הקרבנות ופסוקי דזמרה, והובאו דבריהם להלכה בכה"ח נב, ב, וכ"כ בישכיל עבדי ח"א או"ח ב, ו. (ועי' בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח ד, שהסכים שבשעת הצורך ידלג על חלק מפסוד"ז וקרבות). אולם באר בתשובות חכם צבי ל"ו, שכל ההקפדה של הזוהר שלא לשנות סדר התפילה, אמורים על אדם המתפלל ביחידות, אבל מי שיכול להתפלל במניין, ראוי לו לדלג על פסוקי דזמרה כדי להתפלל עם הציבור, מפני שגם לפי הקבלה תפילת הציבור היא המעולה והמקובלת ביותר. (וכ"כ החיד"א בקשר של גודל ה, י, וכ"כ במ"ב נב, א).

ולבעל משכנות יעקב דעה אמצעית, שכדי להתפלל במניין מוטב לדלג על כל המזמורים שבפסוקי דזמרה ועל ברכות השחר ואמירת הקרבנות, ובתנאי שיספיק לכל הפחות לומר את ברכות פסוקי דזמרה - 'ברוך שאמר' ו'שתבח', שאם לא יאמר לפני התפילה יפסיד את אמירתו, והן ברכות חשובות שניתקנו בימי התנאים. וכדי לאומן צריך לומר ביניהן 'אשרי'. וכן דעת ח"א יט, ז; מ"ב נב, ו, באו"ה נג, ב, 'אין'. וכ"כ למעשה הרב אליהו בסיידורו עמ' עו...

ואף שלפי גדולי הראשונים והשו"ע, עדיף לדלג גם על הברכות כדי להתפלל במניין, לא הזכרתי למעלה את דעתם, מפני שישנו עוד ספק, האם התפילה עם החזן נחשבת כתפילה במניין. לפמ"ג א"א נב, א, אינה כתפילה במניין, וכן משמע מהרמ"א קט, ב. לעומת זאת, לדעת אשל אברהם בוטשאטש והרבה אחרונים, היא נחשבת תפילה במניין (עיין לעיל ב, ג, ובהערה 2). לפיכך, במצב שבו אם ידלג על הכל יוכל להספיק להתפלל בלחש עם הציבור, כבר יותר טוב שיאמר ברכות פסוד"ז וכמה פרקים שיספיק, ויתפלל עם

החזן, שלדעת רוב הפוסקים תפילתו במניין. ואם נשאר לו מעט זמן עד שגם אם ירצה להתפלל עם החזן יצטרך לדלג על כל פסוד"ז כולל הברכות, משני צדדים מוטב שלא ידלג: א' - למשכנות יעקב ודעימיה לעולם אין לדלג על הברכות, ב' - יש סוברים שאין זה נחשב כתפילה במניין, וא"כ לשם תפילה שיש ספק אם היא נחשבת במניין, אין מקום לדלג על הברכות. וזה מה שכתבתי למעלה. (אמנם ביחוד"ה, ה, לא התחשב בספקות הללו ופסק שידלג על הכל אפילו כדי להתפלל עם הש"ץ).

כשעומדות שתי אפשרויות: לא לדלג כלל בקרבנות ופסוד"ז ולהתפלל עם הש"ץ, או לומר ברכות השחר, פסוקי התמיד והקטורת, 'ברוך שאמר', 'אשרי', וכל הללויות ו'ישתבח', ולהספיק להתפלל עם הציבור בלחש, גלענ"ד שעדיף לדלג ולהתפלל בלחש עם הציבור, שלכו"ע היא תפילה בציבור, וכבר אמר את כל הדברים העיקריים שמקורם בתלמוד. ואם כדי להתפלל עם הציבור יצטרך לדלג יותר, נראה שעדיף להתפלל עם החזן.

סדר קדימות בשאר מזמורים כשאחר מעט

1. משנה ברורה סימן נב ס"ק ד

יותר - ר"ל יותר מכדי שיעור האמירה מתהלה לדוד וכל הללויות עד כל הנשמה תהלל יה דהם קודמים מדינא לאמירת הודו שהם הם עיקר פסוקי דזמרה [מ"א והגר"א] וכתב המ"א עוד דאמירת ויברך דויד עד לשם תפירתך ג"כ קודם להודו לד' קראו אבל לא קודם הללויה.

2. כף החיים סימן נב ס"ק ב

שם הגהה. ואם יש לו שהות יותר יאמר הודו לה' קראו וכו' זהו למנהג האשכנזים שאומרים הודו לה' קראו וכו' אחר ב"ש כמ"ש הטור אבל אנו אומרים אותו קודם ב"ש כמ"ש ס"י נ' אות ז' יעו"ש.

3. ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע סימן נב - סדר הדילוגים למי שהתאחר לבוא לביהכ"נ

ב. ואם יש לו שהות לומר כל המזמורים שבין ברוך שאמר וישתבח, ונשאר לו עוד זמן קצת, נכון שיאמר (מלבד ברכות השחר כולם) גם חלק מסדר הקרבנות, ויתחיל "לפיכך אנחנו חייבים להודות לך" עד פסוק "שמע ישראל", ו"ברוך שם", שאמירתם הם צורך גדול על פי הקבלה. ואחר כך יתחיל פרשת התמיד, ופטום הקטורת עד רבן שמעון בן גמליאל, ולא עד בכלל. ואחר כך יאמר "אנא בכח" עד איזהו מקומן, ולא עד בכלל. ואם רואה שיש לו עוד זמן, יאמר גם "איזהו מקומן". ואחר כך יתחיל "הודו לה' קראו בשמו" עד "ובבאי אל תרעו", ואחר כך "אל נקמות ה'" עד הפסוק ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו, ואחר כך ה' מלך וכו', ולמנצח בנגינות וכו', וברוך שאמר והלאה. ובסיום התפלה ישלים מה שדילג מתחלה.

אופן קיצור פסו"ד בשבת

1. משנה ברורה סימן נב ס"ק ה

(ה) עד והוא רחום - כתב הח"א בשבת ידלג המזמורים שמוסיפין בשבת מן למנצח עד יהי כבוד ויאמר כמו בחול כי הם תדירים ואם יש שהות יותר יאמר למנצח ולדוד בשנתו ותפלה למשה והם קודמים לשאר מזמורים [כדאיתא בזוהר] עוד כתב דבשבת מחוייב לומר נשמת והיא נקראת [בפסחים קי"ח] ברכת השיר ומוטב שידלג מזמורים ואם אין לו שהות כלל יאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד ונשמת וישתבח עי"ש:

2. ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע סימן נב - סדר הדילוגים למי שהתאחר לבוא לביהכ"נ

ג. מי שאיחר לבוא לבית הכנסת בשבת, ואין בידו סיפק לומר גם פסוקי דזמרה וגם "נשמת כל חי", שאם יאמר גם פסוקי דזמרה וגם נוסח נשמת כל חי לא יוכל להשיג להתפלל עם הצבור או עם חזרת השליח צבור, מוטב שידלג נשמת כל חי ולא ידלג על פסוקי דזמרה, כי הלכה רווחת היא, שתדיר ושאינו תדיר קודם. ועוד, שאמירת נשמת כל חי אינה אלא מנהג הגאונים. ומכל מקום נראה שאם כבר אמר כל המזמורים של פסוקי דזמרה עד "לשם תפירתך" יכול לדלג משם עד אחר שירת הים, וימשיך באמירת נשמת כל חי. [ואם שכח לומר בשחרית של שבת "נשמת כל חי" וברך ברכת ישתבח, לא יאמר שם נשמת, אלא ימשיך בברכת יוצר. ואם נזכר בברכת ישתבח קודם שאמר ברוך אתה ה' מלך גדול ומהולל בתשבחות, יחזור לנשמת ויגמור כסדר].

דין דילוגים בפסוקי דזמרה כשרגיל לאחר לביהכ"נ

1. ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע סימן נב סעיף ד

יש מי שאומר שכל מה שאמרנו לעיל לענין סדר הדילוגים בתפלה, אינו אלא במי שזהיר וזריז ורגיל להשכים לביהכ"נ ובדרך כלל מתפלל עם הצבור, ואירע לו אונס שאיחר מלבא לבית הכנסת, שאז יתפלל כנ"ל, אבל מי שאינו חרד להשכים לתפלה, ואם יתפלל כנ"ל אז על הרוב לא יוכל לומר הזמירות הקבועים לאומרם בהם בתפלה במקומם, ויספיק רק ברכות ברוך שאמר וישתבח, אין לו לשנות הסדר שקבעו חכמים ז"ל בברכות. ואמנם לדינא תפלה בצבור חשובה יותר, ולכן בכל אופן ידלג לצורך תפלה בצבור, אך יש להתאזר ברוב עוז ותעצומות שלא יקרה לו כן לעתים תכופות.

2. ילקוט יוסף פסוקי דזמרה וקריאת שמע הערות סימן נב אות ד

בספר יוסף אומץ יזפא (סימן רפה) כתב, דכל סדר הדילוגים אינו אלא למי שמתאחר באונס. ע"ש. ואמנם לענין דינא נראה דכיון שמצינו חשיבות גדולה לתפלה בצבור, שעל ידי כך התפלה מתקבלת, לפיכך בכל אופן יש לו לדלג כדי להספיק תפלה בצבור, ומכל מקום חזין מהכא שאין להקל ראש בזה לסמוך על הדילוגים ולאחר בקביעות לתפלה...